

Liviu GROZA, *De pe vremea lui Pazuante. Imagini ale vieții din trecut în expresii românești*, Editura Vremea, București, 2022, ISBN 978-606-081-059-9, 107 p.



Fin cunoscător al fenomenului lingvistic românesc actual, profesorul Liviu Groza continuă seria studiilor sale dedicate lexicologiei și frazeologiei românești, în special, propunând cititorilor o lucrare extrem de incitantă încă din titlul său - *De pe vremea lui Pazuante. Imagini ale vieții din trecut în expresii românești*. Cartea propune soluții de „dezlegare” și de înțelegere a istoriei unor cuvinte și expresii frazeologice din limba română, care, prin ineditul lor, au stârnit interesul tuturor celor interesați de efervescența și dinamica lexicului.

Adresându-se, așadar, unui public larg – elevi, studenți, profesori – lucrarea se citește relativ ușor, dat fiind specificul său extrem de captivant pentru orice iubitor de limba română, dar, în egală măsură, nu exclude acribia științifică a demersului, probată de argumentarea logică și riguroasă a aspectelor prezentate și susținute de o bibliografie constituită din lucrări de referință ale domeniului.

Și pentru că povestea vorbelor pare să fie fără sfârșit, în *Prefața* cărții sale – *O moștenire culturală în cuvinte* – motivându-și interesul pentru această temă atât de captivantă, profesorul Liviu Groza notează:

„Strămoșii noștri nu au avut rețele de telefonie 3G, 4G sau 5G, telefoane inteligente cu camera foto cu care să surprindă imagini ale vieții pe care o duceau. [...] Cu toate acestea, folosindu-se doar pe un domeniu al limbii române pe care o vorbeau și anume de frazeologie, strămoșii noștri au reușit să transmită generațiilor următoare numeroase imagini - copii ale vieții din trecut dintr-o serie de «ziceri», expresii, locuțiuni, zicale, proverbe etc. care alcătuiesc fondul frazeologic al limbii române de altădată, ne putem da seama de felul în care strămoșii noștri se apărau de vrăjmași, se salutau, îi vedeau pe străini, cum

înțelegeau Biblia, cum se îmbrăcau, ce monede și ce unități de măsură foloseau, cum petreceau de sărbători și cu ce delicatese îi primeau pe musafiri.” (p. 7)

Cartea cuprinde 11 micromonografii ale tot atâtor expresii frazeologice, prezentate și explicate într-o manieră accesibilă, veritabile „povești”, fiecare dintre acestea făcând referire directă la imagini ale vieții din trecut, „unele dintre ele fiind obscure pentru vorbitorii moderni de limba română.” (p.8) Acestea sunt: *Țara pierde de tătari, iar el bea cu lăutari; Bună ziua ți-am dat, belea mi-am căpătat; Neamțul crede în băutură și ungurul în înjurătură; De pe vremea lui Pazvante Chiorul; Până la Dumnezeu te mănâncă sfinții; Mai mare daraua decât ocaua; Nu haina îl face pe om; Rahat cu apă rece; Crăciunul al sătulului și Paștele al fudulului; A o-întoarce la șurub; Din scoarță în scoarță.*

Fiecare dintre cele 11 expresii frazeologice sunt dublate de câte un subtitlu lămuritor, așa cum se întâmplă și în cazul expresiei pe care autorul a ales-o ca titlul pentru cartea sa și căreia încearcă să-i afle o explicație: *De pe vremea lui Pazvante Chiorul. Personaje celebre din trecut.* Evident, respectiva micromonografie nu îl aduce în discuție doar pe personajul istoric evocat, ci discută și despre Ștefăniță-Vodă, Mihai Viteazul, Grigore Calimah și domnul Moldovei, Ștefan, unul dintre nepoții lui Ștefan cel Mare:

„Memoria colectivă a legat uneori de numele unor personaje celebre, cu precădere malefice, perioade nefaste și evenimente tulburi din trecut. Trecerea timpului a făcut ca multe dintre aceste nume să fie date uitării împreună cu expresiile în care erau folosite și cunoscute cândva: iarna lui Hangerli [...] cutremurul lui Ipsilanti [...] foametea lui Moruzi [...] ciuma lui Caragea. [...] Din aceste timpuri atât de tulburi din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, s-a păstrat expresia populară și glumeată *din timpul lui Pazvante, de pe vremea lui Pazvante Chiorul* care nu mai este percepută ca făcând referire la evenimente tragice și sângeroase din trecut, ci la obiecte «vechi învechit ridicule prin vechime», deși *Pazvante* sau *Pazvantoglu*, din turcă *Pazvant* și *oglu*, literal «fiu de paznic, de gardian», a fost un personaj la fel de sinistru ca și domnitorii amintiți mai sus.” (p.36-37)

Pe scurt, aflăm despre acest personaj că, prin corupție și intrigă, a ajuns pașă de Vidin,

„a organizat trupe de pazvangii, de cârjalii [...] sau de manafi [...] cu care a prădat satele și orașele din Oltenia între 1802 și 1803 și a amenințat Bucureștiul, făcându-l pe domnitor să fugă și să abandoneze orașul [...]. După ce a fost rănit în luptă de Iancu Jianu, pierzând un ochi, a fost poreclit Pazvante Chiorul, apelativ care a sporit nuanța familiară și glumeată a numelui său.” (p.37)

Desigur că lista „personajelor celebre din trecut” continuă, fiecare dintre acestea fiind asociate cu expresii frazeologice mai mult sau mai puțin cunoscute de publicul larg:

„O expresie similară «a fi din timpul lui Papură Vodă», «a fi de când Papură Vodă» cu sensul «a fi de modă veche, a fi ridicul prin vechime» face referire la porecla dată domnitorului Moldovei Ștefăniță-Vodă, fiul lui Vasile Lupu, când seceta din anul 1660 i-a obligat pe moldoveni să mănânce scoarță de copac și papură măcinată. În limba română veche, *Papură-vodă* desemna «un personaj fudul, lipsit de forțe proprii».”

Pentru alte personaje celebre, sunt amintite poreclele cu care le-a fost asociat numele, în mentalul colectiv:

„Unii domnitori au avut porecle sugestive legate de aspecte din realitatea social pe care vorbitorii le-au considerat semnificative pentru domnia lor. Mihai Viteazul a fost numit de sași în derâdere *Mălai Vodă*, deoarece soldații săi se hrăneau cu mămligă făcută din mei. [...] Și domnitorul Moldovei Grigorie (Grigorie) Calimah (1761-1764) a fost poreclit *Mămligă Vodă*, deoarece trăia foarte auster, preferând mâncărurile foarte săracăcioase precum *mămliga*, mâncarea oamenilor de rând.” (p. 39)

Pornind de la un adevăr incontestabil potrivit căruia o imagine face cât o mie de cuvinte, demonstrația pe care o propune profesorul Liviu Groza în cartea sa se constituie într-un argument foarte solid pentru ideea că „unele cuvinte și, mai ales, unele expresii fac, la rândul lor, cât o mie de imagini. Uneori, o expresie, o zicere, o vorbă pot surprinde și fixa în memoria lingvistică a colectivității pentru multă vreme, dacă nu chiar pentru totdeauna, ceea ce nicio cameră foto de ultimă generație nu poate face.”

Concluzia este fără putere de tăgadă:

„Nu numai calculatoarele au o memorie impresionantă, ci și limba pe care o vorbim. *Administratorii* acestui «sistem lingvistic» sunt toți cei care o vorbesc și care au astfel datoria să o prețuiască și, mai ales, să o cunoască.”

Oana CENAC
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, România